

Nr 31

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 § allmänna ransoneringslagen m. m., dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 5 april 1957 dagtecknad proposition, nr 167, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om ändrad lydelse av 1 § allmänna ransoneringslagen den 26 maj 1954 (nr 280);

2) lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 15 juni 1939 (nr 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter;

3) lag angående ändring i lagen den 22 juni 1939 (nr 299) om förbud i vissa fall mot överlåtelse eller upplåtelse av fartyg m. m.; samt

4) lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 21 mars 1940 (nr 176) med vissa bestämmelser om fraktfart med svenska fartyg.

De vid propositionen fogade lagförslagen är av följande lydelse.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 1 § allmänna ransoneringslagen den 26 maj 1954 (nr 280)

Härigenom förordnas, att 1 § allmänna ransoneringslagen den 26 maj 1954 skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Kommer riket — — — — — tredje stycket.

Vid krigsfara — — — — — Konungen upphävt.

Har till följd av krig, vari riket be- Har till följd av krig, vari riket be-
funnit sig, eller krig mellan främ- funnit sig, eller krig mellan främ-
mande makter eller annan utom ri- mande makter eller annan utom ri-

(Gällande lydelse)

ket inträffad utomordentlig händelse uppkommit knapphet eller betydande fara för knapphet inom riket på förnödenhet, som erfordras för krigsbruk eller för ekonomisk försvarsberedskap eller som eljest är av vikt för befolkningen eller produktionen, äger Konungen med riksdagens samtycke förordna, att vad i 2—5 §§ stadgas, helt eller delvis, skall under viss tid, högst ett år varje gång, äga tillämpning.

(Föreslagen lydelse)

ket inträffad utomordentlig händelse uppkommit knapphet eller betydande fara för knapphet inom riket på förnödenhet, som erfordras för krigsbruk eller för ekonomisk försvarsberedskap eller som eljest är av vikt för befolkningen eller produktionen, äger Konungen med riksdagens samtycke förordna, att vad i 2—5 §§ stadgas, helt eller delvis, skall under viss tid, högst ett år varje gång, äga tillämpning. *Såvitt angår 2 § må Konungen utan samtycke av riksdagen meddela förordnande som nu sagts, om riksdagens beslut ej kan utan synnerlig olägenhet avvaktas. Sådant förordnande skall inom en månad eller, om riksdagssession ej pågår, inom en månad från början av nästkommande session underställas riksdagen. Vad i andra stycket sägs om påföljden, därest underställning ej sker eller riksdagen ej inom två månader gillar förordnandet, skall äga motsvarande tillämpning i fall som nu avses.*

Föreskrift enligt — — — — — där angives.
 Vid meddelande — — — — — omständigheterna föranledes.
 Under tid — — — — — 6—46 §§ tillämpas.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Förslag

till

Lag

**angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 15 juni 1939 (nr 254) om
skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m.
föranledda arbetsuppgifter**

Härigenom förordnas, att 1 § lagen den 15 juni 1939 om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)***1 §.**

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, när riksdagen ej är samlad, förordna, att vad i 2—7 §§ stadgas skall äga tillämpning; dock må förordnande, som nu sagts, ej meddelas, med mindre Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall sammanträda inom trettio dagar. Var der ej meddelat förordnande av nästföljande riksdag inom trettio dagar från riksdagens början gillat, skall detsamma efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efter rättelse.

Prövas under tid, då riksdagen är samlad, förhållanden vara för handen, som i första stycket sägs, äger Konungen med riksdagens samtycke meddela förordnande, som där avses.

Befinner sig riket i krig, skola bestämmelserna i 2—7 §§ äga tillämpning. Vid krigsfara, vari riket befinner sig, eller under andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden eller i övrigt under förhållanden, som avses i 1 § tredje stycket allmänna ransoneringslagen, äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas.

Förordnande som i första stycket sägs skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad eller, om riksdagssession ej pågår, inom en månad från början av nästkommande session underställas riksdagen för dess prövning av frågan huruvida förordnandet skall bestå. Blir förordnandet icke inom två månader från det underställningen skett av riksdagen gillat, skall detsamma vara förfallet.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 22 juni 1939 (nr 299) om förbud i vissa fall mot överlåtelse eller upplåtelse av fartyg m. m.

Härigenom förordnas, att 1 § och 2 § 2 mom. lagen den 22 juni 1939 om förbud i vissa fall mot överlåtelse eller upplåtelse av fartyg m. m. även som slutbestämmelserna till lagen skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

1 §.

Vid *krig* eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, när riksdagen ej är samlad, i den mån så prövas nödigt förordna, att vad i 2—4 §§ stadgas skall äga tillämpning. Varder ej meddelat förordnande av nästföljande riksdag inom trettio dagar från riksdagens början gillat, skall detsamma efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efterrättelse.

Prövas under tid, då riksdagen är samlad, förhållanden vara för handen, som i första stycket sägs, äger Konungen med riksdagens samtycke meddela förordnande, som där avses.

Befinner sig riket i krig, skola bestämmelserna i 2—4 §§ äga tillämpning. Vid krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas.

Förordnande som i första stycket sägs skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan huruvida förordnandet skall bestå. Blir förordnandet icke inom två månader från det underställningen skett av riksdagen gillat, skall detsamma vara förfallet.

2 §.

2 mom. Vad i 1 mom. sagts medför ej inskränkning i:

aktieägares rätt till teckning eller erhållande av det antal nya aktier i bolaget, som svarar mot hans andel i det förutvarande aktiekapitalet,

den rätt att teckna eller erhålla nya aktier, som, där någon under tiden för giltigheten av förordnande enligt 1 § annorledes än genom teckning eller överlåtelse bekommit aktie, vid tiden härför enligt bolagsordningen var förenad med aktien.

2 mom. Vad i 1 mom. sagts medför ej inskränkning i:

aktieägares rätt till teckning eller erhållande av det antal nya aktier i bolaget, som svarar mot hans andel i det förutvarande aktiekapitalet,

den rätt att teckna eller erhålla nya aktier, som, där någon under tid då 2—4 §§ äga tillämpning annorledes än genom teckning eller överlåtelse bekommit aktie, vid tiden härför enligt bolagsordningen var förenad med aktien.

(Gällande lydelse)

Vad i denna lag stadgas skall icke gälla med avseende å rätten för utlänning att överlåta sådan andel i fartyg eller sådan aktie, som vid den tid då *förordnande enligt 1 § träder* i tillämpning redan äges av utlänning, eller sådan rätt till tidsbefraktning av eller nyttjanderätt till fartyg, som vid samma tid tillkommer utlänning, ej heller å den rätt att teckna eller erhålla nya aktier, som vid sådan tid enligt bolagsordningen må tillkomma aktieägare.

(Föreslagen lydelse)

Vad i denna lag stadgas skall icke gälla med avseende å rätten för utlänning att överlåta sådan andel i fartyg eller sådan aktie, som vid den tid då *2—4 §§ träda* i tillämpning redan äges av utlänning, eller sådan rätt till tidsbefraktning av eller nyttjanderätt till fartyg, som vid samma tid tillkommer utlänning, ej heller å den rätt att teckna eller erhålla nya aktier, som vid sådan tid enligt bolagsordningen må tillkomma aktieägare.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling.

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 1 § lagen den 21 mars 1940 (nr 176) med vissa bestämmelser om fraktfart med svenska fartyg

Härigenom förordnas, att 1 § lagen den 21 mars 1940 med vissa bestämmelser om fraktfart med svenska fartyg skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

1 §.

Vid *krig eller krigsfara*, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, när *riksdagen ej är samlad*, förordna, att *vad i 2 och 3 §§ stadgas skall äga tillämpning*. Varder ej meddelat förordnande av nästföljande riksdag inom trettio dagar från riksdagens början gillat, skall detsamma efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efterrättelse.

Prövas under tid, då riksdagen är samlad, förhållanden vara för han-

Befinner sig riket i krig, skola bestämmelserna i 2 och 3 §§ äga tillämpning. Vid krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas.

Förordnande som i första stycket sägs skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan huruvida förordnandet skall bestå. Blir förordnandet icke inom

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

den, som i första stycket sägs, äger två månader från det underställning-
Konungen med riksdagens samtycke en skett av riksdagen gillat, skall det-
meddela förordnande, som där av- samma vara förfallet.
ses.

Denna lag träder i kraft dagen ef-
ter den, då lagen enligt därå med-
delad uppgift utkommit från trycket
i Svensk författningssamling.

I samband med propositionen har utskottet behandlat två i anledning av densamma väckta motioner, nämligen nr 522 i första kammaren av fru *Gärde Widemar m. fl.* samt nr 666 i andra kammaren av herr *Kollberg m. fl.*

I motionerna, vilka är likalydande, yrkas, att riksdagen måtte

- 1) avslå den i propositionen föreslagna ändringen i allmänna ransoneringslagen, samt
- 2) vidtaga de ändringar i övriga författningsförslag som blir en följd av detta yrkande.

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för de genom propositionen framlagda lagförslagen, ävensom i fråga om de skäl, som motionärerna åberopat för sina yrkanden, får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, hänvisa till propositionen och motionen II: 666.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås under hänvisning till erfarenheterna från Suezkrisen sådan ändring i allmänna ransoneringslagen, att Kungl. Maj:t — som f. n. i fredstid kan sätta lagens bestämmelser i tillämpning endast med riksdagens i förväg lämnade samtycke — i brådskande fall skall i fredstid kunna införa ransoning och andra regleringar enligt 2 § sagda lag utan att begära riksdagens godkännande förrän efteråt.

Vidare föreslås vissa moderniseringar av formerna för förordnande om tillämpning av tre andra beredskapslagar, berörande kommunernas skyldighet att medverka vid kristidsadministrationen samt sjöfartsnäringen.

Inledning

Föredragande departementschefen, statsrådet Lange, har vid lagrådsremissen inledningsvis anfört följande.

»I anledning av Suezkrisen blev det i november 1956 nödvändigt att sätta *allmänna förfogandelagen den 26 maj 1954 (nr 279)* och *allmänna ranso-*

neringslagen samma dag (nr 280) i tillämpning för tiden till och med den 30 juni 1957. De erfarenheter, som därvid gjordes, har föranlett mig att till övervägande upptaga frågan om reglerna för förordnande om tillämpning av dessa lagar är lämpligt utformade. Detta spörsmål har fortfarande särskild aktualitet, eftersom förhållandena i fråga om försörjningen med flytande bränsle ännu är så ovissa att det icke kan bedömas om åtgärder med stöd av lagarna kommer att erfordras även efter den 30 juni i år. Inom handelsdepartementet har upprättats en den 14 februari 1957 dagtecknad promemoria, i vilken på anförda skäl föreslås vissa ändringar i nämnda regler. I promemorian föreslås dessutom ändringar i motsvarande regler i vissa andra s. k. beredskapslagar, bl. a. *lagen den 15 juni 1939 (nr 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter, lagen den 22 juni 1939 (nr 299) om förbud i vissa fall mot överlåtelse eller upplåtelse av fartyg m. m. och lagen den 21 mars 1940 (nr 176) med vissa bestämmelser om fraktfart med svenska fartyg.*»

Efter remiss har yttranden över promemorian avgivits av kommerskollegium, jordbruksnämnden, riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap, länsstyrelserna i Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Kopparbergs samt Norrbottens län, sjöfartsstyrelsen — som haft att yttra sig blott över de båda sist nämnda förslagen — Kooperativa förbundet, Landsorganisationen i Sverige, Sveriges grossistförbund, Sveriges industriförbund, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges lantbruksförbund, förening u. p. a., Stockholms handelskammare, Skånes handelskammare, handelskammaren i Karlstad, Västernorrlands och Jämtlands läns handelskammare ävensom Svenska stadsförbundet, som yttrat sig blott beträffande lagen rörande kommuns skyldighet. Yttranden i ärendet har sedermera inkommit jämväl från Svenska landskommunernas förbund samt — efter det proposition till riksdagen beslutats — även från Sveriges redareförening, som yttrat sig blott över de båda lagarna berörande sjöfartsnärigen.

Den allmänna förfogande- och ransoneringslagstiftningen

För gällande bestämmelser i ämnet hänvisas till den i propositionen, s. 9—10, lämnade redogörelsen.

Promemorian. Den fråga, som behandlas i promemorian, rör utformningen av reglerna i 1 § tredje stycket i vardera lagen om riksdagens medverkan vid tillämpningsförordnande i fredstid, d. v. s. i fall då landet ej är i krig eller krigsfara. Det erinras till en början om vissa under förarbetena till de allmänna förfogande- och ransoneringslagarna fällda uttalanden. I dessa betonades vikten av att reglerna utformades så att riksdagen erhöll fullgoda möjligheter att noggrant och ingående pröva huruvida och i vilken omfattning lagarna i fredstid borde sättas i tillämpning i ett aktuellt fall. Såväl den utredning på vars förslag lagarna tillkom (SOU 1952: 24 s. 91 f.) som

departementschefen (prop. 20/1954 s. 87) och andra lagutskottet vars utlåtande i anledning av propositionen godkändes av riksdagen (utl. 19/1954 s. 71 f.) fann att det med de sedermera genomförda reglerna skulle finnas alla möjligheter för att nämnda spörsmål skulle bli lika noggrant prövade som då det gäller att antaga en ny lag. Det framhölls, att lagarnas konstruktion gjorde det möjligt för riksdagen att, under behörigt hänsynstagande till det vid tillfället rådande läget, begränsa samtycket till att avse blott vissa förfogande- eller ransoneringsåtgärder eller vissa försörjningsområden eller varugrupper eller att gälla kortare tid än ett år. Man ansåg, att kravet på riksdagens samtycke borgade för att lagarna icke skulle utnyttjas för ändamål, som stred mot deras syfte. Frågan, huruvida samtliga förutsättningar för lagarnas tillämpning förelåg, skulle avgöras under sedvanliga parlamentariska former. Vid riksdagsdebatterna kunde frågan allsidigt belysas.

I promemorian ifrågasättes om reglerna för förordnande om tillämpning av de båda lagarna verkligen tillgodoser de angivna synpunkterna. Detta gäller såväl intresset att kunna ingripa tillräckligt snabbt och vid den lämpligaste tidpunkten som, framför allt, riksdagens möjligheter att noggrant pröva framställningen om samtycke.

I promemorian anföres, att utredningen (betänkandet s. 60) funnit att det, om effektiviteten icke skulle eftersättas, vid det övervägande antalet regleringsåtgärder måste oavvisligen krävas att åtgärderna icke röjdes i förväg. I fråga om konsumtionsvaror fann utredningen detta utan vidare uppenbart. Men även vid andra regleringar kunde en offentlighet i förväg skapa stora svårigheter för regleringarnas behöriga genomförande. Utredningen påpekade dock att detta ej gällde bl. a. vid ransonering av förnödenheter, som icke kunde bli föremål för hamstring.

Enligt promemorian torde det, om en reglering måste införas i ett läge, då krig eller krigsfara ej råder, med lagstiftningens gällande utformning i fråga om riksdagens medverkan ofta icke kunna undvikas att åtgärderna åtminstone i väsentliga delar blir kända i förväg, eftersom förfogande- och ransoneringslagstiftningen i regel måste sättas i tillämpning i samband med att regleringen införes. Även i gynnsammaste fall måste propositionen med begäran om samtycke till tillämpningsförordnandet lämnas två dagar innan regleringen kan träda i kraft. Självfallet bör allmänheten av psykologiska skäl i samband därmed informeras om de tillämnade åtgärderna; även om så ej skulle ske torde det i regel stå klart vilket område som i första hand beröres. I de fall, då regleringen rör hamstringskänsliga varor, kan således de av utredningen påtalade olägenheterna av för tidigt offentliggörande icke undvikas. Särskilt är detta fallet om lagarna måste sättas i tillämpning då riksdagssession icke pågår. Det kan då icke ske med två dagars varsel, eftersom riksdagen måste inkallas, utan åtgärderna kommer att vara kända betydligt längre tid i förväg. Dessutom är det en så alarmerande åtgärd att kalla in riksdagen under dess ferier att man enligt promemorian kan förutse att stark oro kommer att vållas därav.

Kravet på riksdagens föregående samtycke anses i promemorian i viss mån begränsa möjligheterna att ingripa i det lämpligaste ögonblicket. Kungl.

Maj:ts beslut måste i realiteten fattas innan propositionen avlämnas. Om läget är ovissst och en snabb skärpning kan befaras, kan detta medföra att en reglering införes tidigare än som eljest skulle ha skett. Kungl. Maj:t torde nämligen i ett sådant fall icke dröja med framställningen till riksdagen och därigenom riskera att ingripandet sker för sent. Sedan offentlighet givits åt de tilltänkta åtgärderna, är det av naturliga skäl svårt att underlåta att genomföra dem. Dessutom kan offentligheten ha medfört en hamstringsvåg, som i sådan grad ökar faran för försörjningen, att en reglering, som eljest kanske icke hade varit nödvändig, måste införas.

Förutom de verkningar, som gällande bestämmelser sålunda kan medföra i fråga om regleringens effektivitet och — i kritiska lägen — folkförsörjningen och försvarsberedskapen, kan det enligt promemorian på grund av risken för olägenheter även vara olämpligt att, på sätt man tänkte sig vid lagarnas antagande, inskränka tillämpningsförrordnandet i fråga om fullmakternas omfattning. Om läget ger anledning befara en utveckling, som kan komma att nödvändiggöra ytterligare regleringar, bör statsmakterna icke sätta sig i den situationen att en sådan reglering måste föregås av en ny riksdagsbehandling med åtföljande oro och olägenheter. Kungl. Maj:t torde därför knappast kunna undgå att begära riksdagens samtycke till att lagstiftningen sättes i tillämpning i sin helhet, även om tills vidare endast begränsade åtgärder skola vidtagas.

Ytterligare framhålles att risken för att regleringen till följd av för tidigt offentliggörande skall bli mindre effektiv medför att riksdagsbehandlingen måste ske med den allra största skyndsamhet såsom fallet var i november 1956. Statsmakterna anses i själva verket knappast vara benägna att underlåta att tillgripa en dylik snabbbehandling av ärendet i riksdagen i andra fall än då det är uppenbart att en för tidig kännedom om regleringen icke medför några vådor. Genom snabbbehandlingen beskåres i hög grad riksdagens möjligheter att noggrant pröva en framställning om samtycke till lagstiftningens sättande i tillämpning. Motionstiden kan ej iakttagas och i praktiken måste det bli svårt för någon enskild riksdagsman att motionera i frågan. Den tid, som kan anslås för riksdagens behandling av ärendet, blir alltför kort för att ärendet skall hinna noggrant övervägas. Någon allsidig belysning av frågan kan knappast förekomma vid riksdagsdebatterna. Redan den korta tid, som står till buds för riksdagens ledamöter att sätta sig in i frågan, är ett hinder för diskussion. Härtill kommer att ingripande kan bli nödvändigt i en situation, då läget är så ovissst att tillräckligt sakunderlag för ett meningsutbyte saknas. Dessutom kan diskussionen hämmas av medvetandet att det kan vara olämpligt att vissa uppgifter ges offentlighet innan ingreppet skett. Trots detta torde riksdagen knappast kunna ta ansvaret att neka Kungl. Maj:t fullmakter, då Kungl. Maj:t anser sig i behov av sådana.

Möjligheten för riksdagen att behålla det faktiska avgörandet i sin hand anses i promemorian vara avsevärt större i krigsfarefallet, då riksdagens godkännande i efterhand kräves för att ett förordnande om tillämpning av

lagstiftningen skall äga giltighet, liksom vid tillämpning av allmänna prisregleringslagen, som har samma regler även för förordnande i fredstid. Ärendet kan då behandlas i riksdagen utan större brådska, motionstiden kan iakttagas och tid för erforderligt övervägande av saken ges. De hinder, som fanns för en offentlig debatt i saken, innan regleringen genomfördes, torde ej längre äga samma styrka och läget kan ha hunnit klarna. Med en sådan ordning kan även önskemålen om begränsning av fullmakterna tillgodoses, varjämte olägenheter till följd av för tidigt offentliggörande kan undvikas och den lämpligaste tidpunkten fritt väljas.

Det anförda ger enligt promemorian vid handen att de syften, som man velat tillgodose genom att kräva riksdagens samtycke för tillämpning av förfogande- och ransoneringslagstiftningen i fredstid, bättre tillgodoses genom en föreskrift om riksdagens godkännande i efterhand.

Mot en sådan ordning anses i promemorian väsentligen två invändningar kunna göras. Det kan påstås att redan den omständigheten att riksdagens samtycke krävs för tillämpningen är en garanti för att lagstiftningen ej tillgripes annat än när fullgoda skäl föreligger och för att lagarna ej begagnas för ändamål, som strider mot deras syfte. Med hänsyn till vad i promemorian anförts om riksdagens möjligheter att sakligt pröva en framställning om samtycke anses innebörden av ett sådant påstående egentligen endast vara att Kungl. Maj:t i det längsta skulle dra sig för att gå till riksdagen. Endast i det — enligt promemorian enbart teoretiska — fallet, att Kungl. Maj:t skulle tämligen uppenbart sakna grund för sin framställning om samtycke, torde riksdagen kunna vägra begärda fullmakter. För övrigt torde Kungl. Maj:t alltid vara obenägen att, annat än när det verkligen är erforderligt, tillgripa en så ingripande och impopulär åtgärd som att sätta den ifrågasvarande lagstiftningen i tillämpning. Vad angår risken — om någon sådan föreligger — att Kungl. Maj:t skulle begagna lagstiftningen för ändamål, för vilka den ej är avsedd, så äger det vanliga konstitutionella ansvaret tillämpning även i ett dylikt fall och det torde vara lättare att utkräva detta ansvar, om riksdagen icke på förhand givit sitt samtycke till att lagstiftningen tillämpas, än då så skett.

Enligt promemorian kan det vidare göras gällande, att det, sedan en reglering införts, kan möta svårigheter att upphäva denna och att riksdagen därför, om ej samtycke utan blott efterhandsgodkännande fordras, kan bli nödsakad godkänna ett tillämpningsförordnande, som icke var sakligt motiverat, då det meddelades. Med hänsyn till vad förut anförts om riksdagens möjligheter att vid snabbhandling av begäran om samtycke till att lagstiftningen sättes i tillämpning bedöma om sakliga skäl föreligger för tillämpningsförordnande, anses dock i promemorian att risken för att riksdagen skall lämna sitt samtycke till ett felaktigt förordnande är minst lika stor som risken för att den skall bli tvungen att i efterhand godkänna ett sådant förordnande. Om den tid, inom vilken förordnandet skall underställas riksdagen, göres så kort som en månad, torde faran för att en reglering skall medföra sådana verkningar att den icke kan upphävas utan alltför stora olägenheter, icke böra överdrivas.

På grund av vad sålunda anförts föreslås i promemorian, att i allmänna förfogande- och ransoneringslagarna införes bestämmelser, som möjliggör för Kungl. Maj:t att, även då krig eller krigsfara ej föreligger, förordna om tillämpning av lagarna utan att i förväg inhämta riksdagens samtycke därtill. Det anförda anses emellertid ha tillämpning blott i de fall, då läget är sådant att samtyckesfrågan måste snabbbehandlas i riksdagen. För övriga fall, exempelvis då det ej är fråga om hamstringskänsliga varor eller då det endast gäller att förlänga ett redan meddelat tillämpningsförordnande, anses det icke finnas anledning att av de anförda skälen ändra lagstiftningen.

Förslaget innebär därför att den nuvarande regeln bibehålles som huvudregel men kompletteras med en undantagsbestämmelse, enligt vilken Kungl. Maj:t, om avvaktandet av riksdagens beslut måste antagas medföra synnerlig olägenhet, skall äga meddela tillämpningsförordnande även utan riksdagens samtycke. Förordnandet skall i sådant fall underställas riksdagen för dess prövning om det skall bestå. Underställandet bör ske inom en månad. Även i övrigt bör beträffande dylikt förordnande gälla samma regler som för förordnande i krigsfarefallet. Det skall sålunda förfalla, om det ej underställes inom en månad eller om det ej inom två månader från underställandet gillas av riksdagen.

Yttrandena. Förslaget till ändringar i allmänna förfogande- och ransoneringslagarna tillstyrkes helt av samtliga hörda myndigheter utom av länsstyrelserna i Kopparbergs och Norrbottens län samt av riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap. De båda länsstyrelserna förklarar dock att de icke vill motsätta sig förslaget, länsstyrelsen i Kopparbergs län likväl endast under förutsättning att den nya regeln kan begränsas till situationer, där nuvarande ordning bereder särskilda svårigheter. Riksnämnden tillstyrker den föreslagna ändringen i ransoneringslagen men avstyrker såvitt rör förfogandelagen. Av de organisationer, som yttrat sig över förslaget i förevarande del är det endast Landsorganisationen som direkt tillstyrker det. Kooperativa förbundet förklarar sig kunna ansluta sig till förslaget men endast under förutsättning att den »synnerliga olägenhet», som kan föranleda omedelbart förordnande om lagarnas tillämpning närmare definieras i lagtexten eller med erforderlig tydlighet anges i propositionen. Grossistförbundet, industriförbundet, köpmannaförbundet och lantbruksförbundet avstyrker uttryckligen, medan de hörda handelskammarna ställer sig avvissande utan att direkt avstyrka. Skånes handelskammare förklarar sig kunna ansluta sig till förslaget, därest Kungl. Maj:ts befogenheter i fredstid inskränkes på visst sätt.

I fråga om det närmare innehållet i remissyttrandena i denna del får utskottet hänvisa till propositionen, s. 14—18.

Departementschefen. Föredragande departementschefen har i förevarande del vidare anført.

»Den allmänna förfogande- och ransoneringslagstiftning som tillkom 1954 är av permanent natur. Den är emellertid så konstruerad att den kan tillämpas blott i vissa lägen, nämligen främst då landet är i krig eller krigsfara men under vissa omständigheter även i fredstid, för att trygga försörjningen med viktiga förnödenheter. Lagstiftningen sattes i fredstid i tillämpning genom förordnande av Kungl. Maj:t; sådant förordnande får dock icke meddelas utan att riksdagen i förväg lämnat samtycke därtill.

Lagstiftningen sattes i november 1956 i tillämpning för tiden till och med juni 1957. Tillämpningsförordnandet föranleddes av Suezkrisen. De erfarenheter som gjordes i samband därmed har givit anledning att ta under övervägande huruvida det nyss nämnda kravet på riksdagens samtycke i alla situationer är lämpligt. Vissa synpunkter i ämnet har samlats i den nu förevarande departementspromemorian, vari föreslås att lagstiftningen ändras så att Kungl. Maj:t i undantagsfall får sätta lagstiftningen i tillämpning utan att i förväg inhämta riksdagens samtycke.

I yttranden över förslaget har invänts, att det gått så kort tid, sedan den ifrågavarande lagstiftningen tillkom, att man ännu icke kan ha vunnit tillräcklig erfarenhet av dess tillämpning för att redan nu ändra den. Gentemot denna åsikt vill jag i likhet med kommerskollegium framhålla, att man vid lagstiftningens tillkomst saknade all erfarenhet av att i fredstid sätta förfogande- och ransoneringslagstiftning i tillämpning. Den tidigare lagstiftningen med bestämmelser rörande dylika förhållanden sattes i tillämpning vid krigsutbrottet 1939 och var sedan oavbrutet i tillämpning till och med juni 1954. Härtill kommer att frågan just nu har särskild aktualitet. Det är ännu för tidigt att avgöra om olje- och bensinransonering måste ske även under bränsleåret 1957—1958. Ställning till spørsmålet huruvida det gällande tillämpningsförordnandet skall förlängas för tid efter den 30 juni i år torde emellertid böra tas under innevarande riksdagssession. Härvid kan det bli av avgörande betydelse, om Kungl. Maj:t kan sätta erforderliga bestämmelser i tillämpning utan riksdagens föregående samtycke eller ej.

Under hänvisning till vad sålunda anförts finner jag mig böra, trots att så kort tid förflutit efter lagarnas tillkomst, nu upptaga den i promemorian väckta frågan om ändring i reglerna rörande förordnande om tillämpning av lagarna i fredstid.

Skälet för det vid lagarnas tillkomst uppställda kravet på riksdagens föregående samtycke till förordnande om tillämpning av lagarna i fred var närmast av principiell art. Lagstiftningen är av fullmaktsnatur. Den ger Kungl. Maj:t befogenhet att, i den mån lagarna är i tillämpning, ingripa i enskild rätt genom förfoganden och regleringar m. m. Dessa befogenheter ansågs kunna innebära så djupgående intrång i enskild rätt, att de i princip borde i det aktuella fallet beslutas av Kungl. Maj:t och riksdagen gemensamt på sätt gäller för vanliga lagar. Vid krig eller krigsfara måste dock den enskilda rätten träda tillbaka för det gemensamma försvarsintresset och i sådana lägen är dessutom tvånget att handla snabbt särskilt framträdande.

En avvikelse från den nämnda principen för dylika fall ansågs därför rimlig. Däremot motsatte sig flera instanser att principen sattes åt sidan även i fred. När lagarna trots detta utsträcktes även till fredstid, motiverades detta särskilt med att kravet på riksdagens samtycke innebar att tillämpningsfrågan skulle bli lika noggrant behandlad som om fråga vore om antagande av en ny lag. Riksdagens medverkan ansågs i dessa fall vara en garanti för att lagstiftningen icke tillämpades i strid mot sitt syfte.

Promemorians förslag tar sikte på sådana situationer, då det för effektiviteten av en reglering, exempelvis därför att den avser hamstringskänsliga förnödenheter, är av stor vikt att den ej röjes i förväg. Med rådande ordning kan det icke undvikas att en tilltänkt åtgärd blir känd i förväg, eftersom riksdagens samtycke måste inhämtas, innan ingripande sker. Särskilt om åtgärder blir nödvändiga då riksdagssession ej pågår, kan åtgärdernas verkan bli lidande av nu gällande ordning. Men dessutom måste riksdagsbehandlingen ske med största möjliga snabbhet — i november 1956 genomfördes den på två dagar — för att i görlig mån minska olägenheterna av det förtida offentliggörandet. Till följd härav måste riksdagens möjligheter till mera ingående prövning i sak bli ytterligt begränsade. Samtidigt som olägenheter icke kan undvikas i fråga om ingripandets effektivitet, förloras alltså den garanti, som riksdagens medverkan avsågs att utgöra. Den slutsats, vartill promemorian sålunda kommit, har icke motsagts i yttrandena. Även jag biträder den. De angivna nackdelarna av gällande ordning är enligt min mening så betydande att reglerna bör ändras så att dylika nackdelar i görlig mån kan undvikas.

Den undantagsregel, som föreslås i promemorian, ger Kungl. Maj:t rätt att i sådana fall som de nu avsedda, då avvaktandet av riksdagens beslut måste antagas medföra synnerlig olägenhet, förordna om tillämpning av lagarna utan att först inhämta riksdagens samtycke; förordnandet skall i stället inom en månad underställas riksdagen, som kan upphäva det, om det icke anses vara nödvändigt. Meddelas förordnandet vid en tidpunkt då riksdagssession ej pågår eller riksdagen icke skall sammanträda inom en månad måste alltså enligt förslaget riksdagen inkallas till extrasession.

Den mest väsentliga invändning, som riktats mot förslaget, grundar sig på de principiella synpunkter, som framfördes i samband med lagarnas tillkomst. Särskilt från företagarorganisationernas sida har dessa synpunkter understrukits. Avsteget från regeln att riksdagens prövning skall ske innan lagstiftningen får tillämpas anses innebära ett brott mot principen att lagarna i fredstid skall få tillämpas blott i en ordning, som i huvudsak motsvarar det vanliga lagstiftningsförfarandet.

Denna invändning har givit mig anledning att, delvis i anslutning till vad som anföres i Skånes handelskammares yttrande över promemorian och till vad riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap föreslagit, undersöka en annan utväg att med beaktande av de principiella synpunkterna undanröja de angivna nackdelarna av den gällande ordningen. Denna utväg innebär, att undantagsregeln begränsas till att gälla tillämpningen av så-

dana befogenheter, som erfordras för att genomföra erforderliga åtgärder under tiden till dess riksdagen hinner sakligt pröva frågan om samtycke till tillämpning av lagstiftningen i övrigt i erforderliga delar. Kan detta ske på sådant sätt att Kungl. Maj:ts rätt att utan riksdagens föregående samtycke sätta lagstiftningen i tillämpning icke avser de mera djupgående ingripandena däri, torde de principiella invändningarna i avsevärd grad förlora i styrka. Jag har härvid kommit till det resultatet att det torde vara tillräckligt, om Kungl. Maj:t utan riksdagens samtycke kan förskaffa sig de befogenheter som avses i 2 § allmänna ransoneringslagen. Med stöd av denna paragraf kan de grundläggande bestämmelserna om ransonerung utfärdas. Sålunda kan handeln med och användningen av viss förnödenhet regleras; dessutom kan under en övergångstid handeln med förnödenheten förbjudas. Lagrummet ger visserligen icke möjlighet att förfoga över lager av förnödenheter, som ägaren vägrar att låta ingå i ransoneringen. Med tanke på den lojalitet, som i ett knapphetsläge kan påräknas från handels och industriens sida, finner jag emellertid icke nödvändigt att Kungl. Maj:t skall kunna erhålla sådan befogenhet utan riksdagens samtycke.

På grund av det anförda förordar jag, att den föreslagna ändringen i lagstiftningen får den utformningen att i 1 § tredje stycket allmänna ransoneringslagen — som innehåller bestämmelserna om tillämpningsförordnande i fredstid — införes en regel, enligt vilken Kungl. Maj:t äger meddela tillämpningsförordnande såvitt angår 2 §, om riksdagens beslut ej kan utan synnerlig olägenhet avvaktas. Förordnandet bör underställas riksdagen för dess prövning av frågan huruvida det skall bestå. Med hänsyn till den begränsning av undantagsregeln, som jag förordat, anser jag icke nödvändigt att riksdagen inkallas till extrasession för att pröva förordnandet. Det synes tillräckligt om underställandet, i överensstämmelse med vad som för motsvarande fall stadgas i allmänna prisregleringslagen, sker inom en månad eller, om riksdagssession ej pågår, inom en månad från nästkommande riksdagssessions början.

Lagändringen torde böra träda i kraft snarast, d. v. s. dagen efter den då lagen därom utkommit av trycket i Svensk författningssamling. Den föreslagna ändringen torde icke påverka giltigheten av det gällande tillämpningsförordnandet.

Om lagen ändras på föreslaget sätt, anser jag mig kunna förorda att tillämpningsförordnandet icke förlänges, därest någon försämring av läget ej inträder.»

Övriga beredskapslagar

För innehållet i gällande bestämmelser lämnas i propositionen, s. 21—22, en redogörelse, till vilken utskottet får hänvisa.

Promemorian. I promemorian anses gällande regler om lagarnas sätande i tillämpning efter 1949 års ändringar i riksdagsordningen ha den

innebörden, att lagarna kan sättas i tillämpning blott med riksdagens samtycke. Riksdagen anses ju numera samlad hela året (se särskilda utskottets utlåtande nr 1/1948 s. 24 och 27). Om session ej pågår då åtgärd skall vidtagas enligt någon av lagarna, måste således riksdagens inkallande till extra-session avvaktas.

En dylik tidsutdräkt kan, uttalas i promemorian, uppenbarligen icke vara lämplig, om landet skulle komma i krig eller krigsfara. Även vid andra utomordentliga förhållanden befaras de angivna reglerna kunna leda till skada för folkförsörjningen till följd av att lagarna icke kan tillämpas utan dröjsmål. Vad som i promemorian anförts om riksdagens möjligheter att vid snabbhandling av en framställning om samtycke till förordnande om tillämpning av förfogande- och ransoneringslagstiftningen göra sitt inflytande gällande anses äga motsvarande giltighet i fråga om nu förevarande lagar.

Det föreslås därför i promemorian att lagarna, liksom redan är fallet med lagen den 13 mars 1942 (nr 87) med särskilda bestämmelser angående stats- och kommunalmyndigheterna och deras verksamhet vid krig eller krigsfara m. m. sådan den lyder enligt lag den 27 februari 1953 (nr 51), utan särskilt förordnande skall äga tillämpning om riket kommer i krig, samt att de skall kunna sättas i tillämpning genom förordnande av Kungl. Maj:t vid krigsfara eller eljest vid utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Förordnandet bör inom en månad underställas riksdagen och förfalla om detta ej sker och om det ej blir gillat inom två månader efter underställningen.

I promemorian upptages även spørsmålet i vilka krislägen lagen om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter bör kunna sättas i tillämpning. Kommunernas medverkan i krisförvaltningen kan bli erforderlig utan att landet är i krig eller krigsfara eller utomordentliga, av krig föranledda förhållanden föreligger. Genomföres under fredsförhållanden en reglering av någorlunda omfattning med stöd av allmänna förfogande- eller ransoneringslagarna kan det sålunda bli nödvändigt att kommunala organ tages i anspråk för administrationen av regleringen. Det bör därför enligt promemorian finnas möjlighet att förordna om tillämpning av lagen så snart bestämmelse i någon av dessa lagar sättes i tillämpning.

Ehuru medverkan vid prisreglering icke direkt nämnes bland de uppgifter, som enligt lagen kan åläggas kommunerna, har, framhålles i promemorian, dock priskontrollnämndens meddelanden distribuerats genom kristidsnämnderna. Det synes emellertid icke böra komma i fråga att sätta lagen i tillämpning blott för att uppdraga dylika uppgifter åt kommunerna. Det är alltså ej erforderligt att öppna möjlighet att sätta lagen i tillämpning i det fall att prisreglering införes. — Vidare erinras om att lagen är avsedd att användas om allmän tjänsteplikt föreskrives. Särskilda bestämmelser rörande förordnande om lagens tillämpning för dylikt fall anses dock icke påkallade.

Enligt promemorian bör alltså lagen om skyldighet för kommun att full-

göra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter kunna tillämpas — utom om riket kommer i krig eller krigsfara samt eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden — jämväl under övriga förhållanden, då förfogande- och ransoneringslagstiftningen får tillämpas. Det föreslås att detta genomföres genom att bland de krislägen, i vilka förordnande om tillämpning av lagen kan meddelas, införes en hänvisning till beskrivningen i förfogande- och ransoneringslagstiftningen av sistnämnda förhållanden. Då kommunernas medverkan torde vara mest aktuell vid en med stöd av allmänna ransoneringslagen införd reglering, anses tillräckligt med en hänvisning till denna lag. Eftersom motsvarande stadgande i allmänna förfogandelagen är likalydande, utgör detta ej hinder för att kommunerna åläggas att medverka i ett fall, då blott allmänna förfogandelagen är i tillämpning.

Promemorians förslag beträffande lagen om överlåtelse m. m. av fartyg upptar även vissa ändringar i 2 § 2 mom. samma lag och slutbestämmelserna till lagen, på vilka ställen hänvisningar förekommer till förordnande om lagens tillämpning. Hänvisningarna föreslås ändrade så att de avser även det fall att lagen under krig är i tillämpning utan förordnande.

Yttrandena. Förslagen till ändringar i lagarna om kommunernas skyldigheter, överlåtelse m. m. av fartyg samt fraktfart har i de yttranden, vari dessa lagstiftningsfrågor berörts, i regel tillstyrkts eller lämnats utan erinran. Sveriges redareförening avstyrker, att föreslagna ändringar vidtages i de båda sistnämnda lagarna. Riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap föreslår att reglerna för de ifrågavarande lagarnas sättande i tillämpning ges samma utformning som gäller eller kommer att gälla för ransoneringslagen. Kooperativa förbundet yrkar att de särskilda anledningar, som kan föranleda tillämpning av lagarna i fredstid, skall närmare definieras i lagtexten eller tydligt anges i propositionen.

Departementschefen. Föredragande departementschefen anför i denna del följande.

»Jag förordar, att berörda lagar ändras på sätt föreslås i promemorian. Med hänsyn till att enligt mitt förslag underställning i visst fall av förordnande om tillämpning av allmänna ransoneringslagen kan dröja till en månad från nästkommande riksdagssessions början bör i lagen om kommuns skyldighet införas en liknande regel, så att även denna lag kan sättas i tillämpning i ett dylikt fall utan att riksdagen måste inkallas för att pröva förordnandet därom. Dessutom bör promemorians förslag till ändring av denna lag underkastas en mindre jämkning i redaktionellt avseende.

De av riksnämnden för ekonomisk försvarsberedskap och Kooperativa förbundet ifrågasatta lagändringarna torde kräva en undersökning för att utröna under vilka betingelser de båda lagarna om överlåtelse m. m. av fartyg och fraktfart bör kunna sättas i tillämpning utöver vad som nu gäller. En sådan utredning är jag f. n. ej beredd att föreslå. I varje fall är det ange-

läget att de i promemorian föreslagna ändringarna genomföres så snart som möjligt så att lagarna kan sättas i tillämpning utan dröjsmål i de viktigaste lägen då de behövs.

De föreslagna lagändringarna torde böra träda i kraft snarast möjligt, d. v. s. dagen efter den då lagarna därom utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Lagändringarna torde icke inverka å giltigheten av de tillämpningsföroordnanden som gäller för vissa av lagarna.»

Lagrådet

Lagrådets utlåtande har inhämtats över de ovan under 1), 3) och 4) upptagna lagförslagen. Förslagen har av lagrådet lämnats utan erinran.

Utskottet

Enligt de nuvarande allmänna förfogande- och ransoneringslagarna, som tillkom år 1954, äger Kungl. Maj:t befogenhet att för att trygga försörjningen med viktiga förnödenheter i vissa krislägen vidtaga förfoganden av skilda slag och införa ransonerung m. m. Kommer riket i krig, träder lagarnas bestämmelser om Kungl. Maj:ts befogenhet automatiskt i tillämpning. Vid krigsfara äger Kungl. Maj:t förordna, att bestämmelserna skall äga tillämpning. Förordnandet skall inom en månad underställas riksdagens prövning och förfalla om detta ej sker eller om förordnandet icke blivit av riksdagen godkänt inom två månader från det underställning skett. Utom i de omnämnda fallen äger Kungl. Maj:t med riksdagens samtycke förordna om tillämpning av bestämmelserna, därest till följd av krig, vari riket befunnit sig, eller krig mellan främmande makter eller annan utom riket inträffad utomordentlig händelse uppkommit knapphet eller betydande fara för knapphet på förnödenheter inom riket, vilka erfordras för krigsbruk, för ekonomisk försvarsberedskap eller eljest är av vikt för befolkningen eller produktionen. Förordnandet skall avse viss tid, högst ett år åt gången.

I proposition nr 199 till 1956 års riksdag begärde Kungl. Maj:t riksdagens samtycke till förordnande att befogenhetsbestämmelserna i allmänna förfogande- och ransoneringslagarna skulle äga tillämpning tills vidare under tiden till och med den 30 juni 1957. Åtgärden föranleddes direkt av behovet av ransonerung av flytande bränsle och drivmedel på grund av Suezkrisen. Framställningen begränsades emellertid icke till bränsle- och drivmedelsområdet utan avsåg tillämpning av bestämmelserna utan inskränkning. Det uttalades i propositionen bl. a. att det utrikespolitiska läget inrymde risker för en sådan utveckling att knapphet kunde uppkomma även på andra förnödenheter av grundläggande betydelse för folkförsörjningen och försvarsberedskapen och att det därför vore nödvändigt att myndigheterna ägde alla erforderliga befogenheter för att kunna ingripa med tillräck-

lig snabbhet då så kräves. Propositionen avlämnades till riksdagen den 13 november 1956 och behandlades samma dag av andra lagutskottet, som hemställde om bifall till propositionen. Påföljande dag, den 14 november, avgjordes ärendet av riksdagen, varvid utskottets hemställan bifölls. I konselj sistnämnda dag beslöt Kungl. Maj:t dels förordnande att ifrågavarande bestämmelser skulle äga tillämpning tills vidare till och med den 30 juni 1957, dels ock kungörelse, genom vilken med verkan från och med den 15 november 1956 viss ransonering av flytande bränsle och drivmedel infördes.

I den departementspromemoria, som legat till grund för förevarande proposition, har föreslagits, att i förfogande- och ransoneringslagarna skall införas bestämmelser, som möjliggör för Kungl. Maj:t att, även då krig eller krigsfara ej föreligger, i vissa lägen förordna om tillämpning av lagarna utan att i förväg inhämta riksdagens samtycke därtill. I anledning av under remissbehandlingen gjorda invändningar mot detta förslag har departementschefen förklarat, att en undantagsregel av nu angivet slag torde kunna begränsas till de befogenheter, som kräves för att genomföra nödiga åtgärder under tiden till dess riksdagen hunne sakligt pröva frågan om samtycke till tillämpning av lagstiftningen i övrigt i erforderliga delar. Propositionens förslag innebär i anslutning härtill den ändringen i gällande lagstiftning att i 1 § tredje stycket allmänna ransoneringslagen — som innehåller bestämmelserna om tillämpningsförordnande i fredstid — införes en regel, enligt vilken Kungl. Maj:t äger meddela tillämpningsförordnande såvitt angår 2 § i lagen, om riksdagens beslut ej kan utan synnerlig olägenhet avvaktas. Förordnandet skall vid äventyr att det eljest förfaller inom en månad eller, om riksdagssession icke pågår, inom en månad från början av nästkommande session underställas riksdagen. Om förordnandet icke godkänts av riksdagen inom två månader från underställandet, är det förfallet.

I motionerna I: 522 och II: 666 yrkas avslag å propositionen i denna del. Det finnes enligt motionärernas åsikt icke tillräckliga skäl för ett i principellt hänseende så viktigt steg som att giva Kungl. Maj:t möjlighet att även under fredliga förhållanden utnyttja den i ransoneringslagen givna fullmakten utan riksdagens dessförinnan lämnade samtycke. Motionärerna erinrar om att andra lagutskottet i sitt av riksdagen godkända utlåtande 1954 uttalat, att när det anslutit sig till förslaget att förfogande- och ransoneringslagarna skulle kunna användas även under fredliga förhållanden, utskottet fäst synnerlig vikt vid att Kungl. Maj:t i sådant fall icke ägde utnyttja någon fullmakt förrän riksdagen lämnat sitt samtycke.

Utskottet anser alltjämt att principen om riksdagens i förväg lämnade samtycke för tillämpning av förevarande lagstiftning under fredstid så långt möjligt bör upprätthållas. De erfarenheter som vunnits i samband med Suez-krisen har emellertid visat att förhållandena stundom kan vara sådana att ett hörande av riksdagen innan lagstiftningen sättes i tillämpning är förenat med vissa olägenheter. Hösten 1956 sökte man i möjligaste mån mildra de olägenheter, som ett röjande i förväg av de avsedda ingripandena skulle medföra, genom att snabbbehandla ärendet i riksdagen. Sådana försiktighets-

mått leder emellertid till en annan olägenhet, nämligen att den kontroll, som riksdagen har att utöva, på grund av tidsnöd blir formell och kommer att bygga på ett begränsat material. Önskan att undvika att efter någon tid göra en förnyad framställning om vidgade fullmakter kan också medföra att — såsom fallet var hösten 1956 — Kungl. Maj:t begär riksdagens samtycke till att lagstiftningen sättes i tillämpning i sin helhet, även om tills vidare endast begränsade åtgärder erfordras.

Den i propositionen förordade lösningen av förevarande problem, nämligen att Kungl. Maj:t i sådana fall, då riksdagens beslut icke utan synnerlig olägenhet kan avvaktas, skall kunna förskaffa sig de befogenheter, som avses i 2 § allmänna ransoneringslagen, utan att dessförinnan inhämta riksdagens samtycke, synes utskottet ägnad att möjliggöra en smidigare tillämpning av lagstiftningen. Genom den föreslagna ordningen uppnås att Kungl. Maj:t under åsyftade utomordentliga förhållanden utan tidsutdräkt kan genomföra regleringar i sådana fall, där det är av betydelse att ingripande sker snabbt och vid den lämpligaste tidpunkten, samtidigt som frågorna vid den efterföljande riksdagsbehandlingen kan väntas bli bättre belysta och mera ingående prövade än som är möjligt vid en snabbbehandling. Den i propositionen föreslagna begränsningen av undantagsregeln innebär i fråga om de mera djupgående ingripandena jämlikt förfogande- och ransoneringslagarna att kravet på riksdagens i förväg lämnade samtycke för lagstiftningens sättande i tillämpning under fredstid bibehålles. Med avseende å sådana ingripanden torde propositionens förslag komma att få den betydelsen att en snabbbehandling i riksdagen av samtyckesfrågan i regel icke torde behöva tillgripas. Härigenom är förslaget ägnat att bidra till att vid dessa åtgärder av verkligt ingripande betydelse en saklig prövning från riksdagens sida alltid möjliggöres. Med hänsyn till det anförda finner sig utskottet böra tillstyrka den föreslagna ändringen i allmänna ransoneringslagen.

I propositionen framlägges vidare förslag till vissa ändringar i fråga om formerna för förordnande om tillämpning av tre andra beredskapslagar, nämligen lagen om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter, lagen om förbud i vissa fall mot överlåtelse eller upplåtelse av fartyg m. m. samt lagen med vissa bestämmelser om fraktfart med svenska fartyg. Det föreslås i propositionen, att lagarna utan särskilt förordnande skall äga tillämpning om riket kommer i krig samt att de skall kunna sättas i tillämpning genom förordnande av Kungl. Maj:t vid krigsfara eller eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden, förstnämnda lag därjämte under övriga förhållanden, då förfogande- och ransoneringslagsiftningen får tillämpas. Förslaget innebär vidare, att förordnandet inom en månad skall underställas riksdagens prövning och förfalla om detta ej sker eller om förordnandet ej blir godkänt inom två månader efter det underställning skett, dock att, vad avser förstnämnda lag — i överensstämmelse med vad som föreslås i fråga om underställning i visst fall av förordnande om tillämpning av 2 § allmänna ransoneringslagen —

om riksdagssession ej pågår, underställning skall kunna anstå till en månad från nästkommande riksdagssessions början.

Utskottet har vid sin granskning av dessa lagförslag icke funnit anledning till erinran mot desamma. I fråga om den föreslagna rätten för Kungl. Maj:t att utan riksdagens i förväg lämnade samtycke även i fredstid i vissa lägen förordna om tillämpning av lagarna har utskottet härvid särskilt beaktat att, såvitt avser lagen om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter, möjlighet att meddela tillämpningsföroordnande bör finnas så snart en reglering av någorlunda omfattning med stöd av allmänna förfogande- och ransoneringslagarna genomföres, samt, vad avser de båda övriga beredskapslagarna, att tillämpningsföroordnande under fredstid skall kunna meddelas först i det skärpta krisläge som i lagen åsyftas med »utomordentliga, av krig föranledda förhållanden». Av det sagda följer att utskottet avstyrker motionerna I: 522 och II: 666 jämväl i vad de avser sistnämnda tre lagar.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen, med avslag å motionerna I: 522 och II: 666, måtte bifalla förevarande proposition, nr 167.

Stockholm den 14 maj 1957

På andra lagutskottets vägnar:

AXEL STRAND

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Strand, Nils Elowsson*, Axel E. Svensson*, Sunne, fru Carlqvist, herrar Mannerskantz, Alvar Andersson och Aastrup;

från andra kammaren: herrar Jacobsson i Tobo*, Nilsson i Göteborg, Lundberg*, Carlsson i Bakeröd, fröken Höjer, herrar Johansson i Södertälje, Johansson i Norrköping och Lothigijs.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservation

av herrar *Sunne, Mannerskantz, Aastrup, Jacobsson* i Tobo, fröken *Höjer*, och herr *Lothigius*, vilka ansett

dels att det avsnitt av utskottets yttrande, som på s. 18 börjar med orden »Utskottet anser» och på s. 19 slutar med orden »allmänna ransoneringslagen» bort ersättas med text av följande lydelse:

Utskottet delar de i motionerna framförda betänkligheterna mot den föreslagna utvidgningen av Kungl. Maj:ts befogenheter. Det är enligt utskottets mening av största betydelse att upprätthålla den garanti som ligger däri att fullmaktssystemet under fredstid kan tillämpas först efter riksdagens medverkan i varje särskilt fall. Att Kungl. Maj:t i förväg måste inhämta riksdagens samtycke är ägnat att verka återhållande på benägenheten att tillgripa fullmaktslagstiftning och att begära längre gående fullmakter än som framstår som oundgängligen nödvändigt. Utskottet vill även understryka den under remissbehandlingen av förslaget framförda synpunkten, att Kungl. Maj:t skulle stå starkare mot riksdagen, om denna redan från början deltagit i beslutet och därmed själv tagit sin del av ansvaret för den ifrågasatta åtgärden. Vid inhämtande av riksdagens samtycke i efterhand torde vidare i praktiken riksdagens ställningstagande icke kunna undgå att påverkas av att åtgärderna redan vidtagits och att riksdagen således ställs inför ett fullbordat faktum. Föreliggande erfarenheter av lagstiftningens sättande i tillämpning i samband med Suez-krisen hösten 1956 har enligt utskottets mening icke visat att sådana olägenheter skulle vara förenade med den nu gällande ordningen att en ändring skulle vara nödvändig. Det ter sig särskilt otillfredsställande att inte ens då riksdags-session pågår riksdagen skall föreläggas förslag om tillämpning av bestämmelserna. På nu anförda skäl avstyrker utskottet den föreslagna ändringen i allmänna ransoneringslagen.

dels att det avsnitt av utskottets yttrande på s. 20, som börjar med orden »Utskottet har» och slutar med orden »tre lagar», bort ha följande lydelse:

Utskottet gör icke någon erinran mot de föreslagna reglerna för tillämpning av dessa beredskapslagar i händelse av krig eller krigsfara. På skäl, som utskottet ovan vid sitt ställningstagande till den föreslagna ändringen i ransoneringslagen redovisat, bör emellertid även för tillämpningen av förevarande lagar under fredstid krävas, att riksdagen dessförinnan lämnat sitt samtycke härtill. Utskottet föreslår att lagförslagen ändras i enlighet härmed.

dels ock att utskottet bort hemställa,

att riksdagen — med bifall till motionerna I: 522 och II: 666 — måtte

1. avslå det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändrad lydelse av 1 § allmänna ransoneringslagen den 26 maj 1954 (nr 280),

2. med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 15 juni 1939 (nr 254) om skyldighet för kommun att fullgöra vissa av krig m. m. föranledda arbetsuppgifter, antaga förslaget med den ändringen att nämnda paragraf erhåller följande, såsom utskottets förslag betecknade lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

1 §.

Befinner sig riket i krig, skola bestämmelserna i 2—7 §§ äga tillämpning. Vid krigsfara, vari riket befinner sig, *eller under andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden eller i övrigt under förhållanden, som avses i 1 § tredje stycket allmänna ransoneringslagen*, äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas.

Förordnande som i första stycket sägs skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad eller, om riksdagssession ej pågår, inom en månad från början av nästkommande session underställas riksdagen för dess prövning av frågan huruvida förordnandet skall bestå. Blir förordnandet icke inom två månader från det underställningen skett av riksdagen gillat, skall detsamma vara förfallet.

Befinner sig riket i krig, skola bestämmelserna i 2—7 §§ äga tillämpning.

Vid krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas. *Sådant förordnande* skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad eller, om riksdagssession ej pågår, inom en månad från början av nästkommande session underställas riksdagen för dess prövning av frågan huruvida förordnandet skall bestå. Blir förordnandet icke inom två månader från det underställningen skett av riksdagen gillat, skall detsamma vara förfallet.

Under andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden eller i övrigt under förhållanden, som avses i 1 § tredje stycket allmänna ransoneringslagen, äger Konungen med riksdagens samtycke förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas.

3. med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag angående ändring i lagen den 22 juni 1939 (nr 299) om förbud i vissa fall mot överlåtelse eller upplåtelse av fartyg m. m., antaga förslaget med den ändringen att 1 § erhåller följande, såsom utskottets förslag betecknade lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

1 §.

Befinner sig riket i krig, skola bestämmelserna i 2—4 §§ äga tillämpning. Vid krigsfara, vari riket befinner sig, *eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden* äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas.

Förordnande som i första stycket sägs skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan huruvida förordnandet skall bestå. Blir förordnandet icke inom två månader från det underställningen skett av riksdagen gillat, skall detsamma vara förfallet.

Befinner sig riket i krig, skola bestämmelserna i 2—4 §§ äga tillämpning.

Vid krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas. *Sådant förordnande* skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan huruvida förordnandet skall bestå. Blir förordnandet icke inom två månader från det underställningen skett av riksdagen gillat, skall detsamma vara förfallet.

Under andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen med riksdagens samtycke förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas.

4. med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda förslaget till lag om ändrad lydelse av 1 § lagen den 21 mars 1940 (nr 176) med vissa bestämmelser om fraktfart med svenska fartyg antaga förslaget med den ändringen att nämnda paragraf erhåller följande, såsom utskottets förslag betecknade lydelse:

(Kungl. Maj:ts förslag)

(Utskottets förslag)

1 §.

Befinner sig riket i krig, skola bestämmelserna i 2 och 3 §§ äga tillämpning. Vid krigsfara, vari riket befinner sig, *eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden* äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas.

Förordnande som i första stycket sägs skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställ-

Befinner sig riket i krig, skola bestämmelserna i 2 och 3 §§ äga tillämpning.

Vid krigsfara, vari riket befinner sig, äger Konungen förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas. *Sådant förordnande* skall, vid äventyr att det eljest förfaller, inom en månad underställas riksdagen för dess prövning av frågan huruvida förordnandet skall bestå. Blir förord-

(Kungl. Maj:ts förslag)

las riksdagen för dess prövning av frågan huruvida förordnandet skall bestå. Blir förordnandet icke inom två månader från det underställningen skett av riksdagen gillat, skall detsamma vara förfallet.

(Utskottets förslag)

andet icke inom två månader från det underställningen skett av riksdagen gillat, skall detsamma vara förfallet.

Under andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen med riksdagens samtycke förordna, att nämnda bestämmelser skola tillämpas.